

Kangasala 31.8.2016

Kangasalan luonto ry.
Pj. Jorma Mäntylä
Tanhuanpääntie 25
36200 KANGASALA

Pirkanmaan Lintutieteellinen Yhdistys ry.
Pj. Jukka T. Helin

Kangasalan kunta
Kaavoituslautakunta
PL 50
36201 KANGASALA

Asia: Lausunto osayleiskaavasta, kaava nro 13.

Kangasalan luonto ry. ja Pirkanmaan Lintutieteellinen Yhdistys ry. kiittää lausuntopyynnöstä ja esittävät seuraavaa Herttualan osayleiskaavasta. Pidämme kaavahanketta mahdollisena, mutta sen toteuttamisessa on noudatettava erityistä varovaisuutta ja huolellisuutta Kirkkojärven Natura2000 -alueen takia. Esitämme myös eräitä muutoksia kaavavaihtoehtoihin, joista Kyläsolut on kehityskelpoisempi.

Yleistä

Kangasalan luonto ry. kiinnittää huomiota väestönkasvuennusteisiin, kuten olemme tehneet aiemmissakin lausunnoissamme. Herttualan kaavaluonnos perustuu ajatukseen, että kyseessä olisi vuoteen 2040 mennessä 2000 asukkaan asuinalue. Kuitenkin kaavaselosteessa todetaan kahdesti, että "todellisen väestömäärän arvioidaan jäävän pienemmäksi" (s. 8 ja 20). Ennen Herttualan aluetta pitäisi valmistua huomattavasti suurempi Lamminrahkan lähiö, jonka asukaslukutavoite on 8000. Suoraman ja keskustan asutusta halutaan tiivistää.

Kokonaisuus perustuu mielestämme ylimitoitettuihin kasvuennusteisiin. Siksi Herttualan kaavoitusta ja siihen sisältyvää valtatie 12 laajennusta ei tule kiirehtiä. Molemmat hankkeet vaikuttavat Kirkkojärven Natura2000 -alueeseen, joka on kansainvälisesti tärkeä lintualue (IBA. Kosonen, Rintamäki et al.: Pirkanmaan linnusto 2016, s. 63). Kaavoitus ja tiesuunnitelma on tehtävä mahdollisimman huolellisesti aikaa säästämättä kysyen samalla tarpeellisuutta. Näemme Herttualan kaavoituksen tulevaisuusprojektina, jolla halutaan varmistaa rakennusmaan saatavuus kuntakeskuksen välittömässä läheisyydessä. Aikaa luontoarvojen selvittämiseen ja säilyttämiseen on riittävästi.

Konsulttiyhtiö Rambollin laatima selvitys Hyvärinen - Mäkinen - Mustajärvi: *Pirkanmaan maakuntakaava 2040: Kirkkojärven Natura-arviointi* ilmestyi vasta juhannuksen alla 23.6.2016, kun lausuntojen jättöaika päättyi 28.6.2016. Tämän selvityksen avulla esitetään, että Herttualan osayleiskaavaluonnos ja Vt12 laajennus eivät aiheuta haittaa Kirkkojärven Natura2000 -alueelle. Rambollin konsultit eivät näytä tunnevan Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisua Kirkkojärven Natura2000 -alueesta 3.3.2004 dnrot 2307 ja 2495/1/02.

Natura2000 ja linnusto

Kangasalan Kirkkojärven ympäristöön on vaikuttamassa useakin suunnitelma. Osa vaikuttavista toimenpiteistä on jo tehty. Pirkanmaan Lintutieteellisen Yhdistyksen ylläpitämän lintuaseman vierestä on kaadettu/harvennettu Kirkkojärven rantametsää (Wigrenin alue). Tämä on osaltaan vaikuttanut myös Kirkkojärven linnustoon, koska muun muassa suojaavan metsän vaikutus on heikentynyt. Myös Kuohunlahden puiston puistosuunnitelma toteuttaminen on vaikuttanut heikentävästi Kuohunlahden linnustoon. Kuohunlahdella lepäilevä ja ruokaileva linnusto (esimerkiksi muuttoaikaan uivelot) pelästyvät häiriöitä ja lähtevät lentelemään Vt12 suuntaan kohti päältäan Kirkkojärven selkää. Toistuvat ja lisääntyvät häiriöt lepäily- ja ruokailutilanteessa tuovat mukanaan useita haittoja ja vaaratekijöitä linnustolle.

Nyt tehty Natura-arviointi Herttualan kaavan osalta (ja myös Vt12 suunnitelman osalta) eivät vakuuta siitä, että ainakaan haittojen yhteisvaikutus jäisi laissa tarkoitettua merkittävää haittaa vähäisemmiksi. Lisäksi muiltakin osin haitta-arviointi on ylimalkaisen tuntuinen. Tilannetta voidaan toki parantaa erilaisilla "lieventämistoimilla". Ympäristöjärjestöjen mielestä Herttualan kaavan kohdalta tehty Natura-arviointi on linnuston osalta puutteellinen, koska se perustuu väärin painotettuun lajistoon ja lisäksi linnustonselvitys ei selkeästi täytä tämäläisyyppiseltä selvitykseltä vaadittua suositusta. Kirkkojärven Natura-alue on erityisesti tärkeä vesilintujen sulkimipaikka sekä merkittävä muutonaikainen lepäily- ja ruokailualue. Sulkivaa tai muuttavaa linnustoa ei ole kuitenkaan Rambollin tekemissä maastolaskennoissa selvitetty.

On välttämätöntä laatia kunnollinen vaikutusten arviointi. Tässä arvioinnissa on tehtävä riittävän perusteellinen ja luotettavaan aineistoon nojautuva yhteisvaikutusarviointi. Yhteisarvioinnin on koostuttava Kuohunlahden puistosuunnitelman, Vt12 parannuksen, Wigrenin alueen hakkuiden ja Herttualan osayleiskaavasuunnitelman vaikutuksista. Erityisen tärkeässä osassa tässä tulee olla suora ja epäsuora häiriövaikutus.

Kirkkojärven Natura-alueen linnustollinen tilanne on heikentynyt koko ajan siitä lähtien, kun alueesta muodostettiin Natura-alue. Sama koskee myös IBA-alueen ja Maali-alueen rajauksen sisäpuolista aluetta muilta osin. Nyt nämä useat jo tehdyt tai tulevat em. toimenpiteet heikentävät tilannetta ennestään. Kirkkojärven kunnostustakin pohditaan erillisessä työryhmässä. Kunnostuksesta saattaa koitua järven ja sen ympäristön linnuille haittavaikutuksia, vaikka tavoite

onkin toisenlainen. Paljon riippuu siitä, miten tämä mahdollinen kunnostustyö toteutetaan.

Tässä yhteydessä on nostettava keskusteluun se, miten kauan voidaan tyytyä siihen, että Kirkkojärven Natura-alueen ja IBA-alueen tilan annetaan heiketä. Lisäksi heikennystä tapahtuu aktiivisin toimenpitein kuten kaavoituksen ja tiesuunnitelmien avulla. Jokaisen suunnitelman kohdalla todetaan Natura-arvioinnissa, että yksittäinen suunnitelma vaikuttaa vain vähän haitallisesti luonnonarvoihin tai eri suunnitelmien yhteisvaikutukset ovat vähäiset. Tällainen menettelytapa johtaa siihen, että vähitellen luontoarvot katoavat lähes kokonaan.

Kirkkojärven Natura-alueen ja sen ympäristön luontoarvojen vähentymiseen on useita syitä. Ne eivät kaikki liity alueella tehtyihin toimenpiteisiin. Kuitenkin pitää miettiä: Voidaanko sallia jatkuvasti uusia toimenpiteitä, jotka mahdollistavat Natura-alueen luonnonarvojen heikkenevän edelleen? Vai pitääkö ensin saavuttaa takaisin alueen luonnontilalle suotuisa taso? Tällä pohdinnalla on aika olennainen merkitys periaatteellisesti, mutta myös juridisesti. Jatkuvan heikentymisen/heikentämisen tie ei ole kestävä.

Rambollin laatima luontoselvitys, joka on päivätty 22.1.2016, on selkeästi puutteellinen. Maastotyö on tehty 4.-5.6 ja 16.6.2016. Maastotyössä on keskitetty *pesimälajistoon*. Kirkkojärven Natura-alue on kuitenkin erittäin merkittävä juuri *muuttolinnustonsa* vuoksi. Kirkkojärvellä sulkee myös lukuisa määrä vesilintuja. Muuttolinnustaselvitys ei voi nojautua pelkästään vanhoihin tiedossa oleviin havaintoihin (kuten Tiira-lintutietopalvelussa olevat havainnot), vaikka näistä onkin merkittävää apua esimerkiksi maastotyön suunnittelussa tai maastonselvityksen tukena. Edelleen linnustoa koskevat karttamerkinnot ovat puutteellisia ja harhaanjohtavia (kaulushaikara merkitty metsään, kalasääksi pellolle jne...). Muitakin puutteita on havaittavissa kuten se, että selvitettävää aluetta ei ole ehditty käydä riittävän hyvin läpi noin lyhyessä ajassa.

Linnustonselvityksiä on täydennettävä muutonaikaisella selvityksellä, joka koskee sekä kevättä että loppukesää/syksyä. Todettakoon tässä yhteydessä, että Kirkkojärvi on syksyisin esimerkiksi punasotkan (EN) tärkein kerääntymisalue Natura 2000-verkossa. Uivelon vastaava sijoitus on viides, isokoskelon (VU) kuudes ja lapasotkan (EN) toinen. Keväällä Kirkkojärvi on esimerkiksi haarapääskyn (NT) osalta tärkein ja räystäspääskyn (EN) osalta toiseksi tärkein kerääntymisalue Natura-verkossa. Kalatiiralle Kirkkojärvi on keväisin tärkein kerääntymisalue.

Seuraavat lajit, jotka ovat erityisen tärkeitä levähtäjälajeja Kirkkojärven Natura-alueella, on käsiteltävä Natura-arviossa kaikkien kohdistuvien hankkeiden osalta: punasotka, kalatiira, haarapääsky, lapasotka, räystäspääsky, uivelo, isokoskelo, silkkiuikku, harmaahaikara, törmäpääsky, telkkä, tukkasotka ja pikkulokki.

Haarapääskyt kerääntyvät Kirkkojärvellä ja nimenomaan Herttualassa, koska ne suosivat Herttualan peltomaisemaa. Näin ollen Herttualan alueelle suunniteltu kaavoitus vaikuttaa osaltaan haarapääskyihin.

Se, että jotakin SPA-alueella tärkeitä lajia ei ole mainittu alueen SPA-kriteerilajeissa, ei merkitse sitä, etteikö lajia pitäisi juridisesti käsitellä kriteerilajin tapaan. IBA-alueita on myös käsiteltävä EU-oikeuskäytännön perusteella Natura-alueen tapaan.

Kangasalan lintuaseman läheiset MY-metsät voisi muuttaa SL-varauksiksi ja neuvotella maanomistajien kanssa. Tällä hetkellä ne ovat hakkuiden vuoksi pilattu, mutta toimivat taas muutamien kymmenien vuosien päästä puskurina.

Kuohunlahden itäpuolen rantametsän muuttamisesta lähivirkistysalueeksi on luovuttava. Kysymyksessä on märkä lehto, joka antaa suojaa Kuohunlahden linnuille ja tarjoaa linnuille pesäpaikkoja. Jos tällä alueella ihmisten liikkuminen lisääntyy ja sinne tehdään polkuja, joutuu Kuohunlahti joka puolelta lisääntyvän häiriöhaittavaikutuksen piiriin. Tällä olisi Natura-vaikutuksia.

Kylä-Aakkulantien länsipuolinen A3-alue on poistettava. Se kaventaa eläinten liikkumisreittejä. Tässä kohdin voi viitata viheryhteystarpeeseen. On ilmeistä, että viheryhteyttä ei voi kunnolla laittaa menemään rantoja pitkin. Esimerkiksi veden ja talojen väliin ei jää riittävästi tilaa. Rakentamattomat ranta-alueet on pidettävä riittävän pitkältä matkalta rakentamattomina. A3-alueen poistaminen turvaa riittävää viheryhteyttä tältä kohdin.

Kylä-Aakkulantien länsipuolen pellon pitäminen rakentamattomana takaa riittävän suuren peltoalueen säilymisen. Tuloksena rakentamisesta on todennäköisesti se, että talojen ja rannan väliin jäävä pelto muuttuu joutomaaksi, joka edistää ihmisten liikkumista rantaan siltä kohtaa. Tämä lisää häiriötä linnustoon ja saattaa häiritä myös lintuaseman toimintaa. Nykyisellään tämä peltoalue on muun muassa sinisorsien tärkeää ruokailualueita.

Kylä-Aakkulantien länsipuolen rakentamattomana pitämisen perusteluna voidaan viitata tutkimukseen (Maa ja Vesi Oy 2002. Arvio rakennemallien vaikutuksista Espoonlahden ja Laajalahden Natura2000 alueisiin. Kirjallisuustutkimus Espoon eteläosien yleiskaavatyötä varten. Espoon kaupunkisuunnittelukeskuksen tutkimuksia ja selvityksiä 861:2002). Teoksessa todetaan, että "...arvokkaimmilla alueilla suojavyöhykkeen tulisi olla vähintään noin 200 metriä leveä tai puustoisilla alueilla niin leveä, että kesäaikana puuston läpi ei ole näkyvyyttä."

Lahdentien alikulun tuntumassa olevat A2-alueet edellyttävät pohdintaa lähivirkistysalueen osalta. Tehokkaasta asumisesta aiheutuvan ulkoilutarpeen kohdentamiseen on paneuduttava. Koska Kuohunlahden itäpuolen rantametsikkö ei sovellu lähivirkistysalueeksi, se on poistettava kaavasunnitelmista.

Erittäin tärkeänä tavoitteena tulee olla virkistyskäytön ohjaaminen siten, että siitä ei synny häiriötä linnustollisesti. Tällöinhän on

kysymys suorista vaikutuksista. Häiriön ehkäisemisessä on mahdollista käyttää liikkumisrajoituksia (ei välttämättä kokovuotisia), koirien ulkoiluttamiseen liittyviä ohjeita, kalastuksen rajoittamista, ulkoilureittien harkittua suunnittelua jne. Näistä mahdollisista suunnitelmista olisi hyvä saada tietoa aikaisessa vaiheessa, koska ne vaikuttavat olennaisesti kaavasta johtuvaan linnustolliseen haittavaikutukseen.

Kaavasta syntyvien haittavaikutusten "kompensaationa" tiettyyn rajaan asti voisivat olla toimet, joilla vahvistetaan ja otetaan huomioon toisaalta luonto- ja lintuarvoja. Kunta voisi esimerkiksi rauhoittaa nyt kaava-alueen rajauksen ulkopuolella olevia lähimetsiä. Kirkkojärven kunnostuksen yhteydessä järveen voitaisiin perustaa tekosaari, joka puolestaan edistäisi linnuston pesintää alueella. Ja edellä mainitulla virkistyskäytön ohjauksella on varsin merkittävä osuus.

Kirkkojärven itärannalle (esimerkiksi Restaurannan alueelle) Pirkanmaan Lintutieteellinen Yhdistys ehdottaa rakennettavaksi lintutornia, jos se on mahdollista tuottamatta ympäristöhaittaa. Kirkkojärven nykyinen lintutorni valtatie 12 kupeessa ei ole parhaimmalla kohdalla lintujen havainnointia ajatellen. Kirkkojärven linnustollinen havainnointi edellyttää 2-3 lintutornia eri osissa järveä.

Pirkanmaan maakuntakaava 2040 Kirkkojärven Natura-arviointi (Ramboll)

Rambollin laatimassa Natura-arvioinnissa on vähätelty Kuohunlahdella lepäilevälle ja ruokailevalle linnustolle syntyviä häiriöitä. Jo nykyisinkin esimerkiksi uivelot lähtevät lentoon kesken lepäilyn tai ruokailun syntyneen häiriön vuoksi. On totta, että Kuohunlahden linnut ovat tottuneet tavallista suurempaan häiriöön. Tämä ei ole kuitenkaan peruste siihen arviointiin, että ne kestävät myös jatkossa lisääntyvää häiriötä.

Tiesuunnitelmaan liittyy meluseinämien rakentaminen. Tällöin on huolehdittava siitä, että seinästä tulee riittävän korkeat Kuohunlahden ja Kirkkojärven kohdalla. Näin saadaan linnustoa häiritsevää melutasoa alemmaksi ja ehkäistyä lintujen törmäämistä ajoneuvoihin. Meluseinämien tulee olla ainakin 2 metriä korkeat.

Rambollin tekemän Natura-arvioinnin mukaan Herttulan alueen lisärakentaminen ei juurikaan lisää häiriötä, joka aiheutuisi virkistyskäytöstä, ulkoilusta tai muusta liikkumisesta alueella. Em. syistä syntyvään häiriöön on asennoiduttava vakavasti ja häiriöitä on pyrittävä torjumaan tarkkaan harkituilla toimilla. Alueen nykyinen asukasmäärä on noin 100 ja nyt sitä suunnitellaan nostettavaksi noin 2000 asukkaaseen. Muutos on merkittävä. Uusien asukkaiden ennustettu ikärakennekin aiheuttaa osaltaan liiallisen linnustollisen häiriön riskin. On todettu, että esimerkiksi kuovit saattavat häiriintyä ihmisten liikkumisesta avoimella alueella jopa 500 metrin etäisyydeltä. Linnut reagoivat juuri ihmisen liikkumiseen etäältäkin, kun esimerkiksi autojen liikkumisesta johtuva häiriövaikutus tulee vasta varsin läheltä.

Aiemmat kaavahankkeet

Kangasalan kunnanvaltuusto on hyväksynyt päätöksellään 11.12.2000 Lintuvesien osayleiskaavan. Se kumottiin ensin Hämeenlinnan hallinto-oikeudessa ja sitten KHO:ssa.

Keskeinen perustelu oli, että Luonnonsuojelulain 66 §:n 1 momentin mukaan viranomaisella ei saa myöntää lupaa hankkeen toteuttamiseen taikka hyväksyä tai vahvistaa suunnitelmaa, jos 65 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettu arviointi- ja lausunnotmenettely osoittaa hankkeen tai suunnitelman merkittävästi heikentävän niitä luonnonarvoja, joiden suojelemiseksi alue on sisällytetty tai on tarkoitus sisällyttää Natura 2000 -verkostoon. Kangasalan Kirkkojärvi, Ahuli, Taivallampi, Säkkölänjärvi ja Kyläjärvi kuuluvat Natura 2000 -verkostoon kohteena FI0316005, jonka nimi on Kirkkojärven alue. Se ja ympäröivät alueet kuuluvat kansainvälisesti merkittävänä alueena IBA-alueita (Important Bird Areas) koskevaan luetteloon.

Tällä perusteella KHO katsoi, että hallinto-oikeus voi kumota kunnanvaltuuston päätöksen paitsi Kylä-Aakkulan AP-1 -alueen osalta, myös muidenkin Herttualassa sijaitsevien AP-1 ja MA-1 -alueiden osalta, koska alueet muodostivat tarkoituksenmukaisen suunnittelukokonaisuuden. Tuolloin Herttualan asemakaavoitettavalla alueella arvioitiin uusien asukkaiden enimmäismääräksi noin 900 asukasta. Sinne sijoittuisi 200 omakotitalotonttia ja 100 rivitaloasuntoa. Nyt samalle alueelle halutaan yli kaksinkertainen määrä asukkaita ja siksi se kaavaselosteen mukaan luokitellaan "harvaksi taajamaksi" (s. 5).

Valtatie 12:n osalta hallinto-oikeus totesi, että kaava perustui riittämättömiin selvityksiin ja se oli siksi valtatievarauksen osalta lainvastainen.

Vaihtoehdot

Uudessa Herttualan osayleiskaavaluonnoksessa on tarjolla kaksi vaihtoehtoa, Ruutunauha ja Kyläsolut.

Kangasalan luonto ry. ja Pirkanmaan Lintutieteellinen Yhdistys ry. katsovat, ettei kumpikaan sellaisenaan täytä Luonnonsuojelulain 65 ja 66 § vaatimuksia Kirkkojärven Natura2000 -alueen osalta. Ruutunauha -vaihtoehto on näistä vielä huonompi. Kyläsolumalli soveltuu Herttualan alueelle selkeästi paremmin kuin ruutunauhamaali. Se jättää enemmän vapaata tilaa ja väljyyttä rakentamiseen.

Molemmissa vaihtoehdoissa on merkitty AP-1 -alue Kirkkojärven rantaan, Ruutunauhavaihtoehdossa selvästi Natura2000 -alueeseen kiinni. Tätä AP-1 -aluetta ei nähdäksemme voi rakentaa vahingoittamatta luonnonsuojelualuetta, ja siksi vaadimme sen poistamista.

Muilta osin katsomme, että Kyläsolut-vaihtoehdossa jää hiukan enemmän jäljelle maisemallisesti arvokkaita peltoalueita. Tästä huolimatta pidämme ongelmallisena 2000:a asukasta kaavaluonnoksen osoittamalle

alueelle. Asumistehokkuutta tulee nostaa ja samalla rakennettavaa aluetta pienentää. Tämä olisi luonnon ja Kirkkojärven Natura2000 -alueen eduksi sekä sosiaalisesti tasapainoisempaa, mitä taas voimakkaasti pientalovaltainen kaavoitus ei ole.

Kangasalaa on 30 vuotta rakennettu yksinomaan autoliikenteen varaan. Herttualan kaava ja siihen sisältyvä Vt12 laajennus nelikaistaiseksi moottoritieksi vahvistaa tätä kehitystä. Se edellyttää moottoritien rakentamista Kirkkojärven Natura2000 -alueen läpi Kuohunlahden kohdalta. Tämä on ristiriidassa Luonnonsuojelulain kanssa. Kangasalan kunnan ei tule tehdä kaavaratkaisuja, jotka mahdollistavat Vt12:n laajentamisen nelikaistaisena Huutijärvelle asti.

Kangasalan luonto ry. ja Pirkanmaan Lintutieteellinen Yhdistys ry. ovat antaneet erillisen lausunnon Vt12 laajentamisesta, josta on YVA-menettely saatu juuri päätökseen. Asian käsittelyssä olemme jo todenneet Tiehallinnolle, että Vt12 voidaan laajentaa nelikaistaiseksi Alasjärveltä Lentolaan. Tiehallinnon omat selvitykset osoittavat, että liikennemäärät laskevat voimakkaasti Alasjärveltä (22600 ajoneuvoa/vrk) tultaessa Lentolassa (14200) ja viimeistään Ranta-Koivistossa (13700, KVL tierekisteri 2014).

Kaavoitusratkaisuin voidaan vaikuttaa liikennemääriin. Herttualan kaavaselosteessa (s. 12) todetaan oikein, että "... pitkällä tähtäimellä voi olla edellytyksiä myös raitiotielinjan ulottamisesta Kangasalan keskustaan asti". Mielestämme Herttualan liikenne tulee alusta lähtien suunnitella joukkoliikenteen varaan.

Kangasalan luonto ry:n ja ja Pirkanmaan Lintutieteellinen Yhdistys ry:n näkemyksen mukaan Herttualan kaavoituksessa voidaan edetä Kyläsolut -vaihtoehdon mukaisesti niin, että alueen liikennejärjestelyjä helpotetaan joukkoliikennevaihtoehdon mukaisesti ja asumistehokkuutta nostaen.

Kangasala 31.8.2016

Kangasalan luonto ry.
Pj. Jorma Mäntylä
0400 333575
jmantyla@kaapeli.fi

Pirkanmaan Lintutieteellinen Yhdistys ry.
Pj. Jukka T. Helin
050 3563231
jukka.helin@kotiposti.net